

Йордан Йовков

Трета смяна

Трета смяна часови пред позицията тази нощ беше Петранов, даскалът, както войниците го НАРИчаха. Макар да беше влизал в няколко сражения ВЕче, но в ротата той беше сравнително отскоро и за първи път му се случваше да постъпи на такава служба. И когато към полунощ смени другаря си, взе от него кожуха и плъстените чизми и остана сам, едвам сега почувствува колко положението му е сериозно. Свой опит той нямаше и едничкото нещо, което можеше да го упъти, това бяха познанията му от словесното, преподавано неведнъж от подофициера Цолов. „Пази будно, не седи, не спи, не яж, не пуши! Спотайвай се, па се оглеждай, поспирай се, па се ослушвай! Щом видиш врага – кажи!“ Тия и още много такива правила се заредиха сега в ума на Петранова. Той ги беше запомнил добре, защото Цолов умееше да ги облича в точни изрази, стегнати и кратки, като поговорки.

Беше ясна зимна нощ. Пред позицията се разстиляше равно заснежено поле, което незабелязано се снишаваше надолу, към Серет. Месец нямаше, но от белината на снега и от сиянието на звездите тъмнината се разреждаше и в един доста голям кръг наоколо ясно можеше да се вижда. По-нататък вече всякакви по-определени очертания липсваха и всичко се сливаше в една мъглява дрезгавина, тайнствена и бездънна, над която се разстиляше небето, съвсем черно, гъсто посипано със звезди, тъй трепетни и ярки през тия студени нощи.

Петранов почна да се разхожда покрай телената мрежа. Колкото и да се вглеждаше и ослушваше – нищо подозрително не можеше да забележи. И за да мине времето по-леко, той се опита да мисли за нещо приятно из миналото си, но мисълта му постоянно се връщаше върху службата му – трета смяна, време, когато всичко можеше да се случи. И много уроци пак си припомни той от словесното и начина, по който ги преподаваше Цолов. А той си имаше свой собствен метод, духовит и много оригинален.

Бяха, например, някъде на почивка и правеха учение. Изведнъж Цолов спира редицата и докато всички мислят, че ще прави бележки за някоя грешка, той минава пред тях, опира се с двете си ръце върху пушката и неочаквано започва:

– Ахпапов! Я ми кажи ти кои са частите на мерника.

Никой не очакваше тоя въпрос. Всички знаяха да си служат с мерника, знаяха може би и наименованията на частите му, но в тази минута мислите им бяха тъй далеч от всичко това, че не можеха да се досетят. И Ахпапов, след като беше се обадил с думите: „Аз, г-н старши!“ – тъй си и остана като треснат. Мълчи, само мърда устни под големите си

мустаци н мига. Отговорът, разбира се, се намираше най-после, но тоя сюрприз тъй беше изострил вниманието на всички, че никога вече частите на мерника не можеха да се забравят. Цолов умееше да подготвя съзнанието на учениците си, както грижливо се изчистя черната дъска, на която вече може да се пише отчетливо и ясно.

Друг път, след като беше говорил за значението на неприкосновения запас, той изведнъж запитваше:

– А когато си на пост в стражево охранение и оглеждаш местността, защо трябва да преброиш и колко трънчовки има?

Цолов наричаше трънчовка всеки шубрак, какъвто и да е. Ахпапов, като най-стар и с отслабнала памет, биваше обикновената жертва на тия внезапни атаки. Той и сега стоеше ням, като риба. Да се разгледат добре храсталаците пред поста, в това имаше смисъл, защото в тях може да се спотайва някой. Но защо да се преброят?

– Затуй – отговаряше Цолов, – защото, ако само ги погледнеш, ще речеш: „а, трънчовки, колкото ще да са, все трънчовки“ – и отминеш. А някой изтръгнал една трънчовка, скрил се зад нея и иде, иде... Погледнеш пак, но не познаваш – „и одева толкоз бяха“ – и пак заминеш. А оная трънчовка върви, когато не я гледаш, дойде до тебе и изведнъж, хоп – изскочи някой и те залови за гушата... Да!

Петранов си спомняше всичко това и повече от всеки друг път чувствуваше колко Цолов беше прав. Защото той не преподаваше някаква отвличена наука, а действителни случки и наблюдения, почерпени из собствения му живот, богат с приключения и подвизи.

Беше се изминало повече от час. Петранов продължаваше да се разхожда покрай телената мрежа, която се чернееше над снега, като гъста паежина. Нищо не се забелязваше напред, ни глас, ни никаква светлина. По едно време отзад снегът захрущя и се зачуха стъпки. Идеха двама души откъм окопите.

– Кой е? Стой!

Никой не се обади и Петранов по-троснато извика – втори път.

– Е, де, не викай! Свои сме – обади се познат глас.

Беше Цолов, излязъл да проверява часовите. Петранов му доложи, че откъм неприятеля нищо не се забелязва. Но Цолов не се задоволи с това и още на много въпроси трябваше да му се отговаря: „На коя посока се пада гората при Серет? Отгдет започва блатото? Где са неприятелските окопи? Как се ориентира сега?“ Петранов даваше точни и разумни отговори и това, явно беше, задоволяваше Цолова.

Като се побави още и след като сам гледа напред и се ослушва,

старшият тръгна към другите постове, но изведнъж се спря и се обърна.

– Слушай, даскале – каза той, – внимавай! Забелязал съм те, когато няма работа, четеш книжки там, четеш, четеш, па заплеснеш се тъй, че очите ти стават като на заклан овен. Младост, въздушни мечти там! Добре, но тук да внимаваш: нещо прошуми, нещо мръдне...

– Внимавам, господин старши. Вижда се хубаво, няма ни камък, ни шубрак, нищо не мърда. Само сняг. Гората е там, но тя е далеч.

И като искаше да припомни на старшия за опасните трънки, които се движат, Петранов прибави:

– Виж, гората не може да се помести...

– Внимавай, ти казвам – обади се Цолов, – отваряй си очите: и гората може да тръгне!

Старшият замина по-нататък. Петранов не можеше да не забележи, че старшият е доволен и има пълно доверие в него. Това го развесели и ободри. Някога, покрай другите си занятия, даскалът беше и актьор-любител и много успехи беше имал по провинциалните сцени. И всякога, когато биваше добре разположен, обичаше да повтаря цели монолози из ролите, които беше играл, или пък рецитираше стихове. Да тръгне гората – виж, това не може да бъде – помисли той и като си спомни, че подобно място имаше в „Макбет“, почна ниско да си декламира:

– „Макбете! Тебе никой не ще те победи, докато Бирнамската гора не тръгне към Донзинан“

Той гледаше напред. Друг път, нощно време, гората се чернееше към Серет, но сега, побеляла от скреж, и тя се губеше в мъглявата дрезгавина. Както по-рано, нищо не се забелязваше. И свои, и чужди, всичко живо беше се спотаило в земята, помъртъвяла и вкочаняла сама от студ.

След полунощ времето почна да се променя. Мъглата, която досега неподвижно лежеше над Серет, бавно запълзя насам из полето. Заедно с нея оттам повея влага и остър хлад. Петранов ясно виждаше проточените езици на мъглата, която по-назад идеше по-гъста, на големи камари бели кълба, напластени едни върху други. Това донемайкъде напомняше гората, тъй както се виждаше денем – бяла и натегнала от скреж. И понеже цялата тая маса бавно се движеше напред, Петранов си спомни думите на Цолова, че и гората може да тръгне.

– „Макбете, тебе никой...“ – започна Петранов декламанията си.

На той веднага спря и се загледа сега в предните тънки потоци на мъглата, които вече се приближаваха. От тях се откъсваха тънки фундаци, раздипляха се и вземаха най-фантастични форми. По едно време явиха се и такива, които съвсем приличаха на човешки фигури, цяла

редица от бели призраци, които вървяха из полето. Учуден, Петранов гледаше тия странни видения на зимната нощ, но за някаква опасност и наум не му идеше.

Изведнъж оттам се зачу някакъв неясен шум, някой като че се закашля, предпазливо и късо. Петранов се сниши, забърза напред, спря се и се загледа. След малко той тичешката се завръщаше в окопа.

– Господин старши, господин старши! – чуваше се да вика ниско, но тревожно.

От окопа се издигна ракета. Ярко сияние обля бялото поле, тъмнината избяга и се сгъсти наоколо, гората се показва надалеч и заблещя като сребърна. Върху гъсто напластените кълба на мъглата, която покриваше полето, заиграха багрови блясъци. Тъй слънцето понякога огрява такова море от мъгла, която пълни някоя долина. Но друго беше най-чудното: малките облачета, които вървяха напред и вземаха най-разнообразни форми и които Петранов смяташе също за мъгла – това бяха голяма група хора, облечени в бели дрехи, с бели качулки на главите. Щом блесна ракетата, те се спряха, като че заслепени от ярката светлина, после се разтичаха и легнаха на земята. Не оставаше никакво съмнение, че това са неприятелски войници, които, облечени в бели дрехи, се опитваха, както и други път, да се доближат до позицията.

– Прибирай се, прибирай се насам! – извика някой.

Петранов се обърна. Той ясно видя войниците, които бяха заели местата си в окопа и му викаха да се прибере и не пречи. Видя и Ахпапова, който беше прилепил приклада на пушката под гъстите си мустаци и се готвеше да стреля. Макар и да беше слаб по словесното, но инак той беше храбър човек. Цолов стоше прав в същата поза, както беше пуснал ракетата. Светлината огряваше лицето му, мъжествено и строго, после изведнъж угасна и наоколо стана още по-тъмно. Петранов едва успя да се прибере в окопа, и оттам почна бърза стрелба.

Цолов запали нова ракета: видяха се няколко бели фигури, които тичаха презглава и се губеха в мъглата. Стрелбата продължи още и когато загоря третата ракета, откри се полето, безлюдно и пусто вече. Само белите езици на мъглата пълзяха ниско над земята и нейде по-далеч блещеше заледената гора.

На другия ден Петранов разказваше тая случка на всички телефонисти, които бяха го заобиколили на колело.

– Гледам – говореше той, – иде мъглата насам... такива едни кълба върху кълба и високи, също като гората, както е бяла сега. Върви...

– Аз ти казах – обади се Цолов, който слушаше отстриани, – казах

ти: и гората може да тръгне!

– Тръгна, господин старши!

И някогашният актьор, който беше много поласкан от отличието, което получи снощи, възбуден я развеселен, вдъхнови се и пламна. Той стана, взе театрална поза, направи лице на трагик и с голяма афектация задекламира пак из „Макбет“.

– „Аз бях настрана. Случайно погледнах на Бирнамския лес и виждам – може тъй да ми се е сторило – виждам, лесът започва да върви към Донзинан!“

Цолов не беше чел Шекспир и не го разбра. Но той знаеше лудоритите на даскала и като го гледаше и снизходително, и добродушно рече:

– Даскале! Даскале! Все тия въздушни мечти! Младост!

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или Елина Мирчева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7965>]